

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

і надалі налаштована на дружніх, сприятливих засадах обмінюватися цікавою й корисною інформацією про здобутки минулих часів, окреслювати завдання сьогодення й шляхи їх вирішення, планувати педагогічні заходи на майбутнє.

Таким чином, подальший розвиток зв'язків української школи з «Французьким Альянсом» створює акмеологічні засади професійного розвитку фахівців французької мови, веде їх до вершин професіоналізму. Спілкування, комунікативний підхід націлює на пошук нових можливостей у сфері професійної освіти.

Перспективними нам вбачаються дослідження таких тем, як співпраця сучасної української школи з «Угрупуванням колишніх вихователів без кордонів» заради професійного становлення вчителів і викладачів французької мови України.

Література:

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид. , стер. – К. : Академвидав, 2009. – 616 с.
3. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. , Вид. 2-ге, випр. , доп. – К. : Академвидав, 2007. – 560 с.
4. Guide du formateur. Programme pluriannuel de formation contenu des professeurs de français – 2003–2005. PF «Oranta». K. , 2005. – 167 p.
5. Le Periscope. – Режим доступу: [http. //alliancefrancaise. com/](http://alliancefrancaise.com/)

Поліщук В. А. *

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО РОБОТИ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті розкрито досвід роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя: визначено основні підходи до здійснення цього напрямку діяльності; принципи, відповідно до яких доцільно здійснювати соціально-педагогічну роботу з формування здорового способу життя (системності, диференційності, індивідуалізації, педагогізації соціуму, опори на соціальні реалії, соціально-педагогічної доцільності, опори на ресурси клієнтів, компетентності); визначено функції працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Обґрунтовано доцільність і необхідність системного підходу до роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді до роботи з формування здорового способу життя.

Важливість формування здорового способу життя в сучасному українському суспільстві відображена в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, у Національній доктрині розвитку освіти в Україні (XXI століття), законі України «Про освіту», «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми

---

* © Поліщук В. А.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

та молоддю», «Про охорону дитинства», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», у Загальнодержавній програмі «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року» тощо. Зазначене свідчить про необхідність системного підходу до збереження та зміцнення здоров'я всіх категорій населення нашої країни, формування в суспільстві концептуальної позиції ставлення громадян до здоров'я як до найвищої індивідуальної й суспільної цінності.

Відтак, перед Центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, як провідними соціально-педагогічними інститутами сучасного українського суспільства, стоїть завдання формування покоління молодих людей, які будуть здатними робити особистісний духовно-світоглядний вибір, володітимуть необхідними знаннями, уміннями та навичками для реалізації ідеї здорового способу життя в процесі життєдіяльності. У цьому сенсі особливого значення набуває проблема вдосконалення діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя в контексті сучасних вимог.

Важливо зазначити, що формування в молодих людей пріоритету здорового способу життя визначається рівнем сформованості в них соціально значущих цінностей і компетентностей, на засадах яких вони ідентифікують себе як творця власного життя й власного здоров'я. Закономірно, що сформовані цінності й компетентності дозволять молодій людині свідомо й творчо визначати та реалізувати стратегію власного життя, розвивати себе як особистість, продуктивно виконувати соціальні ролі й функції, бути творцем власного життя й здоров'я.

Сучасна наукова парадигма містить достатньо значний фонд наукових знань щодо проблеми соціально-педагогічної діяльності загалом і соціально-педагогічної діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Протягом останніх років вітчизняними вченими змістовно розглянуто теоретико-методологічні засади соціально-педагогічної діяльності (Т. Алексєнко, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, А. Рижанова, І. Трубавіна, С. Харченко й ін.); соціально-педагогічні аспекти формування здорового способу життя молоді (О. Вакулєнко, О. Галагузова, В. Горащук, Н. Зимівець, С. Омельченко, В. Оржеховська й ін.).

Проведений теоретичний аналіз сучасних наукових досліджень дає можливість констатувати, що всі вони містять багатий теоретичний та емпіричний матеріал із проблеми формування здорового способу життя.

Доцільність удосконалення діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя зумовлена наявністю *суперечностей* між: об'єктивною потребою у формуванні в дітей та молоді здорового способу життя й недостатньою теоретичною й методичною розробкою змісту та засобів реалізації цього процесу;

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

розвитком соціально-педагогічної діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді й недостатньою розробкою форм і методів їх роботи з формування здорового способу життя.

На основі аналізу наукових джерел і практики соціально-педагогічної роботи з'ясовано, що зміст, форми й методи соціально-педагогічної роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя доцільно розглядати й реалізовувати на таких рівнях: на концептуальному (обґрунтування теоретичних засад формування здорового способу життя) та діяльнісно-практичному (обґрунтуванні й формуванні системи й розробки технологій роботи різних соціальних інститутів із формування здорового способу життя дітей та молоді).

У ході порівняльно-педагогічного аналізу з метою зіставлення різних поглядів учених на досліджувану проблему, його понятійно-категоріального апарату, а також порівняння сучасних підходів до організації соціально-педагогічної роботи в Україні виявлено, що роботу центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя доцільно розглядати як один із різновидів соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на забезпечення відповідної просвітницької роботи щодо мотивації, розробки технологій та їх реалізації з дотримання здорового способу життя. Зауважимо наше глибоке переконання, що об'єктами соціально-педагогічної роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя мають бути не тільки діти й молодь, а й сім'я й громада. Такий підхід зумовлений міркуваннями стосовно того, що життєдіяльність членів сім'ї, громади є не чим іншим, як сукупністю видів їх активності, яка проявляється в їх поведінці, діяльності й здійснюється в конкретних соціальних умовах. Закономірно, що життєдіяльність членів сім'ї, громади, їх позитивна спрямованість лежить в основі формування здорового способу життя. Нам імponує ідея виокремлення Н. Матвійчук показника позитивної спрямованості життєдіяльності сім'ї, яку дослідниця трактує як такий стан сім'ї (економічний, психологічний, соціальний), що найбільшою мірою відповідає вимогам нормальної життєдіяльності її членів і вихованню дітей та визначається низкою ознак (за І. Ліпським і Л. Мардахаєвим), а саме: умотивованістю створення позитивного соціального настрою й організації позитивно спрямованої життєдіяльності сім'ї, яка ґрунтується на соціально-економічному благополуччі сім'ї; емоційною задоволеністю членів сім'ї, що забезпечується психологічним кліматом сім'ї та особливостями взаємин у ній; адаптаційною мобільністю й активністю сім'ї щодо самостійного продуктивного розв'язання назрілих проблем на основі використання власного соціально-педагогічного потенціалу, що зумовлюється соціалізованістю членів сім'ї [4].

Емпіричні дослідження свідчать про необхідність посилення спеціально організованої, науково обґрунтованої та технологіч-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

но забезпеченій цілеспрямованій, системній соціально-педагогічній роботі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо формування здорового способу життя з різними категоріями сімей.

На основі комплексного опрацювання досліджень щодо суті соціальної/соціально-педагогічної діяльності (О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, С. Пальчевський), роботи з формування здорового способу життя обґрунтовано основні принципи, відповідно до яких доцільно здійснювати соціально-педагогічну роботу з різними категоріями сімей: системності; диференційованості та індивідуалізації відповідно до особливостей і потреб кожної людини; педагогізації соціуму; опори на соціальні реалії, тобто відповідності змісту й технологій соціально-педагогічної роботи з формування здорового способу життя реальним потребам і можливостям кожної людини; опори на ресурси конкретної людини; толерантності; компетентності.

На основі узагальнення результатів досліджень Л. Завацької, А. Капської, Л. Міщик, І. Трубавіної нами окреслено функції працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді стосовно роботи з формування здорового способу життя, які трактуються нами як предметно-інструментальна основа їх професійної діяльності. Професійні функції працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді стосовно роботи з формування здорового способу життя дозволяють увияти структуру функціональних обов'язків як певну суму знань, умінь і навичок, які забезпечують професійну компетентність спеціалістів у практичній роботі.

Найбільш важливими функціями працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді стосовно роботи з формування здорового способу життя є такі:

– діагностична, що полягає в диференційованому, індивідуалізованому визначенні потреб і проблем громадян щодо формування здорового способу життя, умов, необхідних для успішного вирішення досліджуваної проблеми. Діагностична функція охоплює вивчення, аналіз та оцінку наявних ресурсів щодо формування здорового способу життя. Ця функція передбачає також і оцінку результатів, досягнутих у процесі соціально-педагогічної роботи з формування здорового способу життя. Особливість її здійснення полягає в тому, що: кожна людина є неповторною, тому працівникам центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді інколи досить важко визначити особливості, потреби й можливості конкретної людини і професійно-грамотно окреслити план соціально-педагогічної допомоги і сприяння у формуванні здорового способу життя; експертна оцінка уточнюється в процесі взаємодії соціального працівника з конкретною особою; обсяг і характер інформації, якою має володіти соціальний педагог, щоб грамотно надати консультацію, допомогу молодій людині, можуть бути дуже різними, як

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

і спосіб її здобуття; більшість сучасних соціальних педагогів вважають, що «люди [клієнти] самі здатні розпізнавати свою проблему, . . . їм потрібно допомогти лише сформулювати її»;

– прогностична функція сприяє реалізації другої ланки парадигми «визначення проблеми – розробка плану – реалізація намірів – оцінка результату». Після експертної оцінки стану щодо реалізації ідеї здорового способу життя соціальний працівник може приступити до розробки плану сприяння, вирішення досліджуваного питання, що і є суттю прогностичної функції, яку можна охарактеризувати як визначення мети й міри втручання соціального працівника в життєдіяльність молодшої людини; прогнозування, програмування, проектування процесів доцільного соціально-педагогічного втручання.

Здійснення прогностичної функції передбачає «визначення пріоритетів, оскільки проблема формування здорового способу життя є багатогранною за суттю, змістом і способами вирішення. І знову ж важливо, щоб людина сама визначила свої пріоритети. Від працівника центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді вимагається лише певна допомога у формулюванні алгоритму дій та виборі варіантів їх виконання.

У зарубіжній практиці соціальної й соціально-педагогічної роботи із клієнтом прогностична функція соціальних працівників/соціальних педагогів реалізується у формі контракту – письмової або усної угоди, яка, не маючи юридичної сили, усе ж таки укладається між соціальним працівником/соціальним педагогом, конкретним клієнтом та іншими зацікавленими особами. Контракт здебільшого укладається з метою роз'яснення різноманітних аспектів соціальних і соціально-педагогічних послуг і визначення обов'язків усіх задіяних сторін.

У контракті, зазвичай, зазначаються: мета й завдання здійснюваної роботи; часові обмеження; перелік, графік, вартість наданих сервісних послуг; можливі альтернативні варіанти; потреби людини, які не можуть бути задоволені, з роз'ясненням причин; форми й методи соціальної/ соціально-педагогічної роботи, які будуть використовуватися; засоби діагностики й моніторингу ефективності виконання взятих нас себе зобов'язань; умови корекції, перегляду чи дострокового припинення дії контракту; санкції на випадок порушень плану як з боку працівників соціальних служб так і членів сім'ї та процедури їх апеляцій;

– організаторська функція передбачає активність працівників центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо забезпечення узгодженої взаємодії всіх учасників та установ, залучених до вирішення завдання формування здорового способу життя; залучення соціальних інститутів, соціальних установ і закладів; створення, розвиток і координацію соціальних/соціально-педагогічних структур (груп самопомоги, секцій, помічників соціальних працівників і т. ін.);

– комунікативна функція забезпечує змістовний аспект, стратегію й тактику співпраці працівників центру соціальних

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

служб для сім'ї, дітей та молоді з потенційними чи реальними клієнтами (у нашому випадку з конкретним клієнтом, сім'єю чи громадою). Вона полягає у встановленні, продовженні й припиненні необхідних професійних контактів, обміні інформацією, формуванні в усіх взаємодіючих сторін позитивного ставлення один до одного;

– превентивна функція полягає в націлені працівників центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на попередження та превенцію можливих (потенційних) проблем, які можуть виникнути в окремих клієнтів. Вона передбачає науково обґрунтовані та своєчасно здійснювані дії працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спрямовані на запобігання виникненню можливих життєвих колізій в окремих клієнтів; збереження, підтримку й захист нормального рівня життя й здоров'я клієнтів; сприяння їм у досягненні поставлених цілей і розкритті їх внутрішнього потенціалу (включаючи, наприклад, усунення джерела стресу). Цю функцію ще називають запобіжно-профілактичною, соціально-терапевтичною.

Пропонована типологія постійно доповнюється функціями, які дозволяють детальніше охарактеризувати види практичної роботи працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з різними категоріями клієнтів і виявити комплексні професійні вміння. Так, російські науковці В. Бочарова й Г. Філонов уперше виокремили *корекційну функцію*, обґрунтувавши її суть як «конструктивні зміни в соціумі й системі життявабезпечення людини».

Аналіз практики професійної діяльності працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з різними категоріями клієнтів дозволяє вести мову про два рівні реалізації корекційної функції: конкретний і програмний. Кожний рівень передбачає задоволення потреб клієнтів за спеціально розробленою моделлю. Корекційна діяльність на програмному рівні здійснюються шляхом залучення клієнтів до цільових і/або комплексних проектів із формування здорового способу життя регіонального, державного або міждержавного характеру. Прикладом реалізації такої ідеї на програмному рівні можуть служити програми Європейського союзу (ЄС), орієнтовані на людей з обмеженими функціональними можливостями. Допомога цим категоріям людей здійснюється в різноманітних формах, включаючи створення умов для незалежного їх існування, які в іншому випадку змушені були б стати постійними мешканцями закладів інтернатного типу» (Б. Менді).

Український дослідник В. Сидоров визначає психотерапевтичну функцію як комплексний вербальний і невербальний вплив працівників центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на когнітивну, емоційну й поведінкову сфери особистості з метою допомоги їй змінити ставлення до проблеми з формування здорового способу життя.

У науковій літературі дослідники (І. Зверєва, П. Павленок

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

та ін.) обґрунтовують рекламно-пропагандистську функцію соціального працівника, що проявляється в поширенні ідей із формування здорового способу життя.

Соціально-педагогічна функція в широкому трактуванні передбачає діяльність працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування пріоритету ідей з формування здорового способу життя, створення гуманного соціуму стосовно формування й життєдіяльності людини. У вузькому трактуванні завдання соціально-педагогічної функції працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді стосовно з формування здорового способу життя – виявляти інтереси й потреби людей щодо різних видів діяльності (культурно-дозвілєвої, спортивно-оздоровчої та інших) і залучати до роботи з ними різні установи, заклади, товариства, творчі спілки.

Окрім того, у літературі можна зустріти визначення таких функцій, як: системно-моделююча – визначення характеру, обсягу, форм і методів соціальної допомоги й сприяння; активізуюча – сприяння активізації потенціалу власних можливостей окремої людини; дієво-практична – передбачає діяльність соціального працівника щодо поліпшення взаємовідносин між окремою особою та членами родини або її оточенням, консультації з питань її життєдіяльності, здоров'я тощо.

Функції працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя дітей та молоді потребують здатності щодо виконання відповідних професійних ролей: посередника, організатора й учасника спільної діяльності, наставника, соціального терапевта, реабілітолога, експерта. Ефективність виконання означених функцій та ролей соціальними працівниками безпосередньо залежить від рівня їх професійної компетентності.

Література:

1. Бочарова В. Г. Социальный педагог и социальный работник в России: профессиональные и этические стандарты / В. Г. Бочарова // Социальная защита человека: региональные модели. – М., 1995. – 166 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / В. А. Поліщук // За заг. ред. І. Д. Звереві. – К., Сімферополь: Універсам, 2012. – 536 с.
3. Олексюк Н. С. Соціально-педагогічна робота з сім'ями військово-службовців в умовах реформування Збройних Сил України : монографія. – К. : Видав. дім «Слово», 2011. – 304 с.
4. Сидоров В. Н. Деятельность социального работника: роли, функции и умения / В. Н. Сидоров. – М. : СТИ МГУС, 2000. – 90 с.
5. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. проф. А. Й. Капської. – 4-те вид., випр. та доп. – К. : Центр учб. л-ри, 2009. – 488 с.
6. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями : посібник / за ред. проф. А. Й. Капської. – Т. : Астон, 2010. – 304 с.